

Román György /1904/

Román György regényei, elbeszélései forrásuk, alapélményük felől nézve könnyen áttekinthetőknek tűnnek; amivé azonban ezek az élmények az írói képzeletben válnak, sokszor csak nagyon nehezen követhetők. A belső, lelki élet olyan régióba vezetnek ezek a művek, amelyek általában nehezen általánosíthatók, megértésük elsősorban életrajzilag kötött. "Engem a sors magányosságra, kiközösítettségre, magányos, mások által meg nem közelíthető örömökre, bánatokra ítélte, s arra, hogy mások örömét, szomorúságát csak eltorzító áttételeken keresztül értsem meg." - vallja Román György életrajzi visszaemlékezésében /A magányból, 1963/. A korai agyhártyagyulladás, és annak marandó következménye, a sükettség nemcsak a gyermek egész, érzelmileg felfokozott világát, félelmeit, képzeletét, játékait határozza meg, hanem az íróét is: "A gyermekkor mindig tiszta - állítja A magányból elbeszélő "én"je -, ha utánunk küldi már-már eltűntnek hitt színeit, szagait, formáit, mozgásait, képeit, akkor lerázzuk a szennyet, ami rólatok, érted, rólatok megfertőzött fertőzőkről reánk tapadt, s megindulunk a hívogató üzenet felé." Párizs egyik kirakata ilymódon üzen a gyermekkornak, felidézve az ólomkatonákat, a játéknak és fantáziának egy különös világát, így találja meg a felnőtt Román György a "borús, idegen téli városból való menekülés útját /.../, a menekülő művészet egyik módját és megjelenési formáját". A "menekülés" mellett azonban, ami jó néhány ~~ÉVKÉZÉSÉIG~~ évig meghatározza Román György festői és írói munkásságát, mindjobban erősödik az a

40-es évek végén íródott novellái ezzel szemben valamiféle pusztító dühöt, brutalitást fejeznek ki /Lámpafény, A majomgyilkos/, ami A fekete hegyek lakói /1974/ című kötet néhány novellájában már groteszk humorra szelidül /Az anarchista, Koplalóművészek/.

Az 50-es évek prózatermése elmozdulást mutat a magánytól mint alapélménytől, felvállalja a társadalmi folyamatokat, de képtelen még az egyén élményévé tenni azokat. A Téli vadászat /1950/ novellái és az Ázsiai kikötő /1951/ című regény éppen ezért csupán történelmi illusztrációként hatnak; az előzőekhez kapcsolja ugyanakkor ezeket a műveket az az ~~eszményítő~~ eszményítő látásmód, amely a korai művekben tündéreket és rémeket, örömet és félelmet, itt pedig kommunistát, "aki semmitől sem fél s tudja magáról és elvtársairól, hogy az ő eszméjük, az ő pártjuk mindennél és mindenkinél erősebb" és ellenséget, szegény parasztot és "romboló, pusztító, vérengző" kulákot ismer csupán. A korai nőalakok is megtalálják ezekben a művekben új szerepüket: "Leány vezette a traktort, lobogó szőke hajú, szép, piros arcú lány" /Tavaszi/. Mindennek egyértelmű bírálata, hogy Román György shanghai élményeit, amelyek részben Ázsiai kikötő című regényének alapjául is szolgáltak, Krajcáros kalandorok /1961/ címen újból megírja, immár több gondot fordítva a mélyebb lélektani ábrázolásra, az élményszerűségre. Amíg Román György az Ázsiai kikötőben a megérkezés után azonnal megállapítja Kínáról: "szemérmetlenül folyik a kizsákmányolás addig a Krajcáros kalandorokban ugyanezt már íróhoz méltó kíváncsisággal mindenképpen más szemszögből látja: "Amikor néhány alkalommal falujukba tévedtem, csodálkozva láttam, hogy korántsem olyan boldog talanok, mint más lett volna a helyükben a sivárságnak, a kilátástalanságnak e kiégett vagy kifagyott mezein."

A Szürke ház /1959/ című regény tulajdonképpen egyfajta szintézis, ahol a menekülés, a magány, a kirekesztettség érzése és a fenyegető társadalmi folyamatok egyszerre vannak jelen, és az elbeszélő "én" sorsában egymással szembenállnak, egymással viaskodnak. Az elbeszélő "én" a "nem akarom, hogy az én magamteremtette, titkos világomba rajtam kívül bárki más is behatoljon" álláspontról egészen odáig "fejlődik", hogy tevékeny részt akar vállalni Budapest ostrom utáni újjáépítésében: "szaporázom lépteimet, oda tartok, azt a helyet keresem, ahol a falakon belül vagy tán valamelyik ház alatt a pincében embereket, segítségre szoruló vagy segíteni kész embertársakat az élet újra kezdéséhez, az elinduláshoz szükséges tenyérszerű helyet találok".

Ha ennek a társadalmi aktivitásnak nincs is további iránya Román György műveiben, a "menekülő művészet" időszak végérvényesen lejár a számára; és noha nem vágyik többé vissza a "szürke házba", amely nála a magányosság szimbóluma, az ábrándozás, a merengés igényét a továbbiakban is őrzi: "Mert a merengés, a vágyakozás már hozzátartozik az emberi természethez. És a kielégítetlen vágy is. Az emberiség nagyobbik részével sincs, és nem is lehet másként. Hiszen enélkül nem volna küzdelem, nem volna törekvés, nem volna élet!" /A fekete hegyek lakói/

Ónodi László